

hebben beschreven. Die verzuiling had, wat de grote democratische politieke partijen betrof, haar uitdrukking gevonden in het feit dat drie van de zes op confessionele grondslag stonden, en wat de overige maatschappelijke organisaties aanging, dat zij gesplitst waren in katholieke, 'Christelijke' (protestantse) en neutrale (socialistische dan wel liberaal-conservatieve). Tegenstellingen waren dat welker zin al in de jaren '30 door velen was betwijfeld en die in de bezettingstijd in zoverre irrelevant waren gebleken dat het gemeenschappelijk belang van de strijd voor de herwinning van 's lands vrijheid verre overheerste. In de illegaliteit had die verzuiling tot in de zomer van '44 maar zelden een rol gespeeld; het was dan ook geen toeval dat de Bond Nederland en de daaruit voortgekomen Gemeenschap Oud-Illegale Werkers Nederland, de GOIWN, zich op een grondslag plaatsten die voor katholieken, protestanten en niet-gelovigen aanvaardbaar was. Hetzelfde gold voor de rond het weekblad *Je Maintiendrai* geschaarde groepen (aanhangers van de Nederlandse Unie speelden er een belangrijke rol in) die de oprichting van de Nederlandse Volksbeweging wilden voorbereiden.

Noch de GOIWN noch *Je Maintiendrai* heeft een brede aanhang weten te verwerven. Ten aanzien van de GOIWN sprak dat vanzelf: daargelaten dat men de deuren wijder openzette dan met de naam in overeenstemming was, appelleerde een organisatie van oud-illegale werkers slechts aan een kleine minderheid van de bevolking; duidde zij zich dan bovendien nog aan als 'het geweten van ons volk', dan veroordeelde zij zichzelf tot de rol van boetprediker – een rol die onvermijdelijk weerstanden wekte. Wat de Nederlandse Volksbeweging betreft, komt het ons voor dat zij, aan haar eigen doelstellingen en program gemeten, in het bevrijde Zuiden te laat van start is gegaan. Als de redactie van *Je Maintiendrai* en als vooral de Quay (want bij hem lag de beslissing) in november-december '44 de grote sprong hadden gewaagd, opgeroepen hadden tot de vorming van plaatselijke groepen en waren overgegaan tot de oprichting van een eventueel als voorlopig aangeduide organisatie welke het gehele bevrijde Zuiden bestreek, dan zou dit, dunkt ons, een sterke respons hebben uitgelokt. De opmerkelijke mate waarin het denkbeeld van de eenheidsvakbond in die laatste maanden van '44 bleek aan te slaan, kan als een vingerwijzing worden beschouwd; er was 'een schreeuw naar 'eenheid'', eenheid was 'een toverwoord'. Eind april '45 toen *Je Maintiendrai* eindelijk tot de vorming van plaatselijke groepen van de Volksbeweging opriep, was het te laat: toen had de verzuiling zich al weer duidelijk afgetekend.

Wij willen daarmee bepaald niet zeggen dat de Volksbeweging, ware